

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Pajunen, Kati; Rautiainen, Antti; Virtanen, Aila

Title: Kirjanpitolain oikean ja riittävän kuvan lisämääreet : mitä oikea ja riittävä kuva, olennaisuus sekä toiminnan laatu ja laajuus tarkoittavat?

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Suomen asianajajaliitto 2022

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Pajunen, K., Rautiainen, A., & Virtanen, A. (2022). Kirjanpitolain oikean ja riittävän kuvan lisämääreet : mitä oikea ja riittävä kuva, olennaisuus sekä toiminnan laatu ja laajuus tarkoittavat?. *Defensor Legis*, 103(1), 98-105.

Kirjanpitolain oikean ja riittävän kuvan lisämääreet - Mitä oikea ja riittävä kuva, olennaisuus sekä toiminnan laatu ja laajuus tarkoittavat?

Kati Pajunen, Antti Rautiainen ja Aila Virtanen

TIIVISTELMÄ

Vuonna 2016 voimaan tulleessa kirjanpitolain uudistuksessa oikeaa ja riittävää kuvaa koskeva lainkohta sai lisämääreikseen olennaisuuden sekä toiminnan laadun ja laajuuden. Analysoimme tässä artikkelissa sitä, mitä kyseiset seikat tarkoittavat oikean ja riittävän kuvan yhteydessä, ja mihin muutos perustuu. Oikea ja riittävä kuva sisältyi ensimmäisen kerran kansalliseen lainsäädäntöömme vuoden 1992 kirjanpitolain uudistuksessa. Olennaisuus on keskeinen teema uudessa tilinpäätösdirektiivissä, ja se on ollut keskeinen osa suomalaista hyvää kirjanpitolaptaa, mikä on näkynyt esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä toimivan kirjanpitolautakunnan (KILA) lausunnoissa. Toiminnan laatu ja laajuus -käsite ei suoraan nouse tilinpäätösdirektiivistä tai aiemmista yhtiöoikeudellisista direktiiveistä. Toiminnan laatu ja laajuus on näkynyt kuitenkin perustana KILAn lausunnoissa. Käsitteen perusta nousee IFRS-standardeista, joskin siinä voidaan nähdä muitakin vaikutteita. Edellä mainitut lisämääreet tuovat konkretiaa vaikeaan käsitteeseen oikea ja riittävä kuva, ja korostavat sitä, että tilanteita on katsottava aina suhteessa kontekstiinsa.

1 Johdanto

Uudesta tilinpäätösdirektiivistä (2013/34/EU)¹ ja yleisestä modernisoinnin tarpeesta aiheutunut kirjanpitolain (1336/1997)² uudistus tuli voimaan 1.1.2016 (1376/2016)³. Uudistuksen

---

¹ Tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU). Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, tietentyypisten yritysten vuositilinpäätöksistä, konsernitilinpäätöksistä ja niihin liittyvistä kertomuksista, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY kumoamisesta.

² Kirjanpitolaki (30.12.1997/1336).

³ Laki kirjanpitolain muuttamisesta (1376/2016).

taustalla oli tarve keventää pienyritysten hallinnollista taakkaa ja sisällyttää muutamia kansainvälisten tilinpäätösstandardien – IFRS-standardien – mukaisia periaatteita kansalliseen kirjanpitolainsäädäntöön.⁴ Uudistuksessa kirjanpitolakiin tuli melko paljon muitakin muutoksia, koska ajatuksena oli tehdä kirjanpitoa tähän päivään sopiva.⁵ Oikeaa ja riittävää kuvaa koskeva lainkohta kirjanpitolain (1336/1997) 3 luvun 2 §:ssä on yksi näistä modernisointitoimenpiteistä. Kyseisen lainkohdan, 'Tilinpäätöksen antama oikea ja riittävä kuva, ensimmäinen momentti on:

Tilinpäätöksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta olennaisuusperiaatteen mukaisesti ottaen huomioon kirjanpitovelvollisen harjoittaman toiminnan laatu ja laajuus.

Direktiivin tavoitteen ja sisällön tulee aina toteutua, mutta kansalliseen lainsäädäntöön direktiivin sisällön sisällyttäminen käytännössä on jäsenvaltion vastuulla.⁶ Keskeistä on toteuttaa direktiivin alkuperäistä tavoitetta.⁷ Kirjanpitolain oikeaa ja riittävää kuvaa koskevassa kohdassa kansallinen soveltaminen näkyy konkreettisesti, koska oikean ja riittävän kuvan lisämääreinä mainitaan olennaisuusperiaate sekä toiminnan laatu ja laajuus. Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella kyseistä lainkohtaa analysoimalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä tutkimuksia, lainsäädäntöä ja lakien valmisteluaineistoa. Pohdimme, mitä olennaisuusperiaatteen sekä toiminnan laadun ja laajuuden liittäminen oikeaan ja riittävään kuvaan tarkoittaa ja mihin se perustuu.

2 Oikean ja riittävän kuvan historiasta Suomessa ja kansainvälisesti

Euroopan unionin neljäs (78/660/ETY)⁸ ja seitsemäs yhtiöoikeudellinen direktiivi (83/349/ETY)⁹ implementoitiin suomalaisen kirjanpitolainsäädäntöön kahdessa vaiheessa, vuosina 1992 ja 1997, ja oikea ja riittävä kuva sisällytettiin kirjanpitolakiin ensimmäisen kerran vuonna 1992.^{10,11,12} Oikea ja riittävä kuva esitettiin näiden muutosten myötä kirjanpitoaissa otsikon 'Oikeat ja riittävät tiedot' alla seuraavasti:

Tilinpäätöksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (oikea ja riittävä kuva). Tätä varten tarpeelliset lisätiedot on ilmoitettava liitetiedoissa.

⁴ HE 89/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta sekä puunkorjuuta aarniometsissä harjoittavien yritysten viranomaisille suorittamien maksujen julkistamista koskevaksi laiksi.

⁵ *ibid.*

⁶ Lainkirjoittajan opas. <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/7-euroopan-unionin-saadosten-taytantonpano/7-3/>

⁷ Lainkirjoittajan opas. <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/7-euroopan-unionin-saadosten-taytantonpano/7-3/>

⁸ (78/660/ETY). Neljäs neuvoston direktiivi 78/660/ETY, annettu 25 päivänä kesäkuuta 1978, perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla, yhtiömuodoltaan tietynlaisten yhtiöiden tilinpäätöksistä.

⁹ (83/349/ETY). Seitsemäs neuvoston direktiivi 83/349/ETY, annettu 13 päivänä kesäkuuta 1983, perustamissopimuksen 54 artiklan 3 kohdan g alakohdan nojalla, konsolidoiduista tilinpäätöksistä.

¹⁰ HE 111/1992 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain, osakeyhtiölain 11 ja 12 luvun sekä osuuskuntalain muuttamisesta.

¹¹ HE 173/1997 Hallituksen esitys eduskunnalle kirjanpitoaiksi sekä laeiksi osakeyhtiölain 11 ja 12 luvun ja osuuskuntalain 79 c §:n muuttamisesta.

¹² *Riistama V.* (1992) True and fair view. Tilisanomat 6/1992.

Euroopan unionin yhtiöoikeudellisten direktiivien implementointi kansalliseen kirjanpitolainsäädäntöön merkitsi suomalaisen laskenta-ajattelun muuntumista kansainvälisen tilinpäätösajattelun suuntaan.¹³ Muutos oli suuri, ja se on edellyttänyt useiden käsitteiden uudelleen ymmärrystä, määrittelyä ja kääntämistä.¹⁴

Oikean ja riittävän kuvan käsite on omalla tavallaan jatkoa Suomen kirjanpitolainsäädännössä aiemmin esiintyneille hyvän kauppiastavan ja hyvän kirjanpitotavan käsitteille. Oikean ja riittävän kuvan merkitys on Suomessa rakentunut historiallisessa diskurssissa, joka alkoi jo 1800-luvun lopulla.¹⁵ Silloin julkaistiin Liliuksen ensimmäinen suomenkielinen kirjanpidon oppikirja, *Käytännöllinen opastus Yksinkertaisessa kirjanpidossa varsinkin Tehdastelijoille ja Ammattilaisille*.^{16,17} Suomen ensimmäinen kirjanpitolaki annettiin vuonna 1925 ja siinä edellytettiin, että kirjanpito tulee laatia yleisten kirjanpidon periaatteiden ja eettiseksi nähdyn käsitteen, hyvän kauppiastavan, mukaan.¹⁸ Sanat 'hyvä' ja 'tapa' viittaavat vahvasti siihen, että niitä on ajateltava myös filosofis-eettisesti.¹⁹ Kirjanpito on vahvasti eettinen kysymys.²⁰

Vuoden 1973 kirjanpitolaisissa (655/1973) käsite 'hyvä kauppiastapa' korvattiin käsitteellä 'hyvä kirjanpitotapa'. Kirjanpitolain perustelujen mukaan hyvä kirjanpitotapa perustui käytäntöön ja teoriaan.²¹ Teorialla viitattiin Saarion kehittämään meno-tuloteoriaan, joka oli keskeinen Suomessa 1990-luvun loppupuolelille saakka.²² Saarion kirjanpitoteorian peruskäsitteet olivat menot, tulot ja rahoitustapahtumat. Tilinpäätöksessä tilikaudelle kuuluvat tulot päätettiin tuotoiksi tulostilin kredit-puolelle. Menot jaettiin kuluiksi tulostilin debet -puolelle ja aktiivoiksi tasetilille. Kuluina oli kirjattava tulostilille ne menot, jotka aiheutuivat tuottojen hankkimisesta. Kuluja tuli kirjata mieluummin liian paljon kuin liian vähän. Näin vuosivoitto tuli lasketuksi varovaisuuden periaatteella.²³ Tämä varovaisuuden periaate kytkeytyi vahvasti myös verotukseen²⁴, joten Suomeen vakiintui käytäntö, jossa mahdollistettiin erilaisten varausten ja ylipoistojen tekeminen, mikä on edelleen mahdollista kansallisen kirjanpito- ja verolainsäädännön mukaan sekä erillistilinpäätöksissä.²⁵ Varovaisuus on edelleen keskeinen

¹³ Pajunen, K. (2010). The International Financial Reporting Standards from the Perspective of the Finnish Accounting Thought: Three Essays (Doctoral dissertation, Itä-Suomen yliopisto).

¹⁴ Kettunen, J. (2020). Transnational regulation and the infrastructure of financial reporting. JYU dissertations.

¹⁵ Virtanen, A. (2009). Revealing financial accounting in Finland under five historical themes. *Accounting history*, 14(4), s. 357–379.

¹⁶ Virtanen, A. (2009).

¹⁷ Lilius, A. (1862) *Käytännöllinen opastus Yksinkertaisesta kirjanpidosta varsinkin Tehdastelijoille ja Ammattilaisille*. Liljan kirjapaino, Turku.

¹⁸ Kirjanpitolaki 1925, 2 §.

¹⁹ Virtanen, U. (1959) Hyvä kauppiastapa ja kirjanpidon periaatteet. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo.

²⁰ Ks. esim. Virtanen, A. (2002). Laskentatoimi ja moraali. Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitotavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta. *Jyväskylä Studies in Business and Economics*, s. 19.

²¹ Riistama V. (1973) Uuden kirjanpitolainsäädännön mukaisista muutoksista kirjanpidossa. *Tilintarkastus laskentatoimi – Revision redovisning 5/1973*.

²² Pajunen, K. (2010).

²³ Saario, M. (1969): Kirjanpidon meno-tulo-teoria. Neljäs, muuttamaton painos. Otava. Helsinki.

²⁴ Van Hulle, K. (1996). Prudence. A principle or an attitude? *European Accounting Review*, 5:2, s. 375–382.

²⁵ Laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360).

tilinpäätösperiaate Suomessa. Kirjanpitolain 3. luvun 3 §:ssä täsmennetään varovaisuutta siten, että tilinpäätöksessä on otettava huomioon ainoastaan tilikaudella toteutuneet voitot ja että kulujen ja arvonalentumisten osalta kaikki ennakoitavissa olevat seikat tulee huomioida tulosta pienentävinä. Varovaisuus mainitaan myös IFRS-standardien käsitteellisessä viitekehelyssä (kohta 2.16), koska se osaltaan tukee tilinpäätöksen neutraalius -vaatimusta. IFRS-standardien voidaan katsoa olevan osa yleistä, hyvää kirjanpitolapaa Suomessakin.

3 Oikea ja riittävä kuva kaiken yli menevänä periaatteena

Voimassa olevassa tilinpäätösdirektiivissä (34/2013, toinen luku, 4. artikla, 3. kohta) säädetään oikeasta ja riittävästä kuvasta (a true and fair view) seuraavasti:

Vuositilinpäätöksen on annettava oikea ja riittävä kuva yrityksen varoista ja veloista, taloudellisesta asemasta sekä tuloksesta. Jollei tämän direktiivin soveltaminen riitä oikean ja riittävän kuvan antamiseksi yrityksen varoista ja veloista, taloudellisesta asemasta sekä tuloksesta, on tilinpäätöksen liitetiedoissa annettava kyseisen vaatimuksen noudattamiseksi tarvittavat lisätiedot.

Oikea ja riittävä kuva on periaatteena kaiken yli menevä (overriding).²⁶ Tilinpäätösdirektiivissä ei oikeaan ja riittävään kuvaan yhdistetä olennaisuutta tai toiminnan laatua ja laajuutta, joten suomalainen kirjanpitolaki tuo tähän käsitteeseen uuden vivahteen. Suomessa on siis pyritty täsmentämään oikean ja riittävän kuvan vaatimusta. Toisaalta oikea ja riittävä kuva ei ole mitenkään yksiselitteinen tai helppo käsite itsessään. Oikean ja riittävän kuvan antamisessa puitteissa ei ole aina yhtä, ainoaa ja oikeaa ratkaisua tilinpäätöksessä, koska säännökset antavat useassakin kohdassa valita esimerkiksi erilaisten tilinpäätösperiaatteiden tai poistoaikojen suhteen, ilman että kyse olisi tuloksen manipuloinnista.²⁷ Tilinpäätös ei pysty tarjoamaan yhtä, absoluuttista totuutta yrityksestä, vaikka osa tilinpäätöksen tiedoista onkin aina yksiselitteisesti laskettavissa ja kirjattavissa.

*David Alexander*²⁸ toteaa, että oikea ja riittävä kuva ymmärretään usein kansallisen kulttuurin ja tradition kontekstissa. Myös käännösasiat voivat vaikuttaa ymmärtämiseen²⁹, esimerkiksi 'riittävä' ei toki ole suoraan 'fair' eikä 'faithful', mutta se voisi olla 'adequate' tai 'sufficient', mikä korostanee, että kirjanpidon tulee olla 'riittävä' tarpeisiin nähden, mihin viitattaneen IFRS-standardien käsitteellisen viitekehelyksen (kohta 2.13) sanoilla "perfection is seldom, if ever, achievable". 1800-luvulla on käytetty myös käsitettä 'true and correct view'³⁰, jossa sana 'correct' viittaa oikeaan – ei väärään – tilinpäätösinformaatioon, mutta se voi tarkoittaa jossain määrin myös soveliaista, hienovaraista tai neutraalia. Sanakirjan mukaan korrekti tarkoittaa moitteetonta, nuhteetonta ja virheetöntä. Oikea ja riittävä kuva saa siis aina oman kansallisen tulkintansa, osittain kielestä johtuen, mutta myös erilaiset tilinpäätöksen käyttäjät katsovat aina käsitettä omasta näkökulmastaan lähtien.

---

²⁶ Van Hulle, K. (1997): The true and fair view override in the European Accounting Directives. European Accounting Review. Vol 6, Issue 4, s. 711–720.

²⁷ Ks. esim. Brennan, N. M. (2021). Connecting earnings management to the real World: What happens in the black box of the boardroom? The British Accounting Review.

²⁸ David Alexander (1993). A European true and fair view? European Accounting Review, 2(1), s. 59–80.

²⁹ Ibid.

³⁰ Chambers, R. J. & Wolnizer, P. W. (1991). A true and fair view of position and results: the historical background. Accounting, Business & Financial History, 1(2).

4 Olennaisuusperiaate

IFRS-standardit vaikuttavat vahvasti myös kansallisessa lainsäädännössämme. IFRS-standardeissa (esim. Conceptual Framework, kohta 2.11) olennaisuus liittyy päätöksiin, joita taloudellisten raporttien perusteella tehdään. Olennaisuus vaatii yhtiökohtaista harkintaa, ja kunkin erän luonne, määrä, tai molemmat vaikuttavat siihen, miten olennaisuus olisi määriteltävä. Olennaisuuden määrittely yksiselitteisesti rahamääräkohtaisesti ei ole tarkoituksenmukaista.

Information is material if omitting, misstating or obscuring it could reasonably be expected to influence decisions that the primary users of general purpose financial reports...make on the basis of those reports, which provide financial information about a specific reporting entity. In other words, materiality is an entity-specific aspect of relevance based on the nature or magnitude, or both, of the items to which the information relates in the context of an individual entity's financial report. Consequently, the Board cannot specify a uniform quantitative threshold for materiality or predetermine what could be material in a particular situation.

Edellä olevassa tekstissä tuodaan esiin se, että konteksti on huomioitava, kun tilinpäätösinformaatiota tarkastellaan. Olennaisuus on IFRS-standardeissa nostettu erillisen ohjeistuksen (Practice Statement 2) tasoiseksi teemaksi, koska IFRS-standardien soveltamisen myötä on huomattu, että tarvitaan lisää ohjeistusta olennaisuuden soveltamiseen. Olennaisuus-harkinta on keskeistä IFRS-tilinpäätöksessä, koska se vaikuttaa kirjaamiseen, arvostamiseen, esittämiseen sekä liitetietoihin.³¹

Olennaisuus on keskeisessä roolissa myös tilinpäätösdirektiivissä (34/2013/EU). Sen 2. artiklan 16. kohdassa määritellään olennaisuus siten, että olennaisen tiedon ”pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät yrityksen tilinpäätösten perusteella. Yksittäisten seikkojen olennaisuus on arvioitava muiden vastaavien seikkojen yhteydessä”. Tilinpäätösdirektiivin resitaalissa (kohta 17) olennaisuusperiaatteesta avataan kyseistä 2. artiklan 16. kohtaa:

Olennaisuusperiaatteen olisi ohjattava tilinpäätöksissä kirjaamista, arvostamista, esitettäviä tietoja, esittämistapaa ja konsernitilinpäätökseen yhdistelemistä. Olennaisuusperiaatteen mukaan epäolennaisiksi katsottavat tiedot voidaan esimerkiksi yhdistää tilinpäätöksissä. Vaikka yksittäinen erä saatetaan katsoa epäolennaiseksi, samanluonteisten epäolennaisten erien voidaan kuitenkin katsoa olevan kokonaisuutena olennaisia. Jäsenvaltioiden olisi voitava rajata olennaisuusperiaatteen pakollinen soveltaminen esitettäviin tietoihin ja esittämistapaan. Olennaisuusperiaate ei saisi vaikuttaa kansallisiin velvoitteisiin pitää liiketoimet ja taloudellisen aseman osoittavaa täydellistä kirjanpitoa.

Olennaisuusperiaate on nykyisessä kirjanpitolaisissa siis kytketty oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen. Hallituksen esityksessä³² todetaan, että olennaisuuden periaatetta korostetaan, koska se liitetään oikeaan ja riittävään kuvaan. Esityksessä perusteellaan olennaisuusperiaatteen kytkemistä oikeaan ja riittävään kuvaan seuraavasti:

Koska tiedon puuttumisen tai virheellisuuden vaikuttavuutta olisi arvioitava informaation saajan kannalta, on olennaisuusperiaatteella ilmeistä tulkinnallista merkitystä oikealle ja riittävälle kuvalle, jota edellytetään toisaalla direktiivissä (4.3 art.), kuten nykyisinkin. Oikean ja riittävän kuvan täyttyminen tulee arvioitavaksi sen perusteella, olisiko tietyllä tiedolla, joka on jäänyt esittämättä tai esitetty väärin sisältöisenä, ollut merkitystä tilinpäätöksen käyttäjälle.

³¹ IFRS.org. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/materiality-practice-statement/>.

³² HE 89/2015.

Hallituksen esityksessä kirjanpitolain muuttamiseksi sanotaan kuitenkin, että olennaisuusperiaate on huojennus, mikä vaikuttanee myös siihen, millaisessa hengessä oikea ja riittävä kuva uudistetussa kirjanpito-laissa esiintyy. Toisaalta taas olennaisuusperiaate kuului niihin teemoihin, joita oli kirjoitettava auki kansalliseen lainsäädäntöön.³³ Tilinpäätösdirektiivissä (2013/34/EU) oikeaa ja riittävää kuvaa sekä olennaisuusperiaatetta ei ole liitetty toisiinsa, mutta molemmat ovat direktiivin keskeisiä teemoja.

Olennaisuusperiaate on ollut jo pitkään vakiintunut osa suomalaista hyvää kirjanpitolapaa, mikä on näkynyt esimerkiksi kirjanpitolautakunnan lausunnoissa. Olennaisuusperiaate näkyy kirjanpito-laissa muissakin kohdissa, koska kirjanpitolain 3. luvun 2 a §:n ensimmäinen momentti on omistettu kokonaisuudessaan olennaisuusperiaatelle seuraavasti:

Tilinpäätöksessä esitettävä seikka on olennainen silloin, kun sen pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella. Vaikka seikka olisi yksittäisenä epäolennainen, olennaisuuden arviointi tulee kohdistaa kokonaisuuteen, jos samankaltaisia seikkoja on useita.

Tämä kirjanpitolain kohta on lähes identtinen direktiivin määritelmäosan kanssa, jossa (2. artikla, 16. kohta) sanotaan tiedon olevan olennainen (material), jos sen ”pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät yrityksen tilinpäätösten perusteella.” Näin olennaisuus (materiality) kytkeytyy ’kohtuullisiin odotuksiin’ sekä perinteisesti ns. päätöksentekorelevanssiin³⁴, päätöksiin, eikä niinkään esimerkiksi sijoittamisen arvorelevanssiin (value-relevance) eli odotettuun osakkeen (pörssi)arvoon liittyviin vaikutuksiin. Toisaalta voi kysyä, onko olennaisuuden kynnys ylipäättään liian korkealla, koska se kytkeytyy päätöksentekoon. Jos tieto on olennaista vasta sitten, kun se voi vaikuttaa päätöksentekoon, niin voi kysyä, että onko olemassa myös sellaista tietoa, joka on olennaista (esim. arvorelevanssin kannalta), mutta ei vaikuta suoranaisesti päätöksentekoon eli ei aiheuta toimintaa. Olennaisiksi voitaisiin toki katsoa eri tilinpäätöstiedon käyttäjryhmissä erilaisia asioita, mutta myös esimerkiksi osakekurssia tai rahoituksen kustannuksia ennustavia tekijöitä. Kun nämä tekijät ja niiden taustalla olevat ilmiöt tunnistetaan, tulee niistä kuitenkin luultavasti pian myös sijoittajien päätöksentekoon vaikuttavia. Toisaalta hallituksen esityksessä kirjanpitolain muuttamiseksi todetaan, että kaikki liiketapahtumat, vähäisetkin, on kirjattava kirjanpitoon.³⁵

---

³³ HE 89/2015.

³⁴ Decision relevance, ks. *Barth, M. E., Beaver, W. H., & Landsman, W. R.* (2001). The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view. *Journal of Accounting and Economics*, 31(1–3), s. 77–104.

³⁵ HE 89/2015.

5 Toiminnan laatu ja laajuus

Toiminnan 'laadun ja laajuuden' merkitys ei välttämättä ensikatsomalta ole aivan selkeä. Hallituksen esityksessä³⁶ käsitteen sisällyttämistä kirjanpitolakiin perustellaan seuraavasti:

Olennaisuusperiaate myös suhteutuu asianomaisen kirjanpitovelvollisen kokoon ja sen harjoittaman liiketoiminnan laajuuteen ja luonteeseen. Ei esimerkiksi ole yleispätevästi nimettävissä tiettyä euro-määräistä rajaa, jota vähäarvoisemmat tapahtumat olisivat aina epäolennaisia kaikissa kirjanpitovelvollisissa. Myös tämä vastaa nykyistä tulkintaa hyvästä kirjanpitotavasta. Kirjanpitolautakunta on muun muassa esittänyt, että vähäarvoiseksi katsottavan pysyvien vastaavien hyödykkeen suuruutta voidaan arvioida kirjanpitovelvollisen toiminnan laajuuden ja pysyvien vastaavien kokonaismäärän perusteella (yleisohje 16.10.2007 suunnitelman mukaisista poistoista, kohta 2.7 sekä lausunto 1838/2009).

Esityksessä kiinnitetään siis huomiota kirjanpitovelvollisen kokoon ja liiketoiminnan laajuuteen ja luonteeseen, tosin toiminnan luonne ei välttämättä ole aivan sama kuin lopulliseen tekstiin päätyneen sana laatu. Laatu voi sallia laajempia tulkintoja liittyen vaikkapa liiketoiminnan ammattimaisuuteen, vakiintuneisuuteen sekä sisäisen valvonnan laatuun. Esimerkiksi toimiala, organisaatorakenne, yhtiömuoto ja kansainvälisyys voisivat nähdäksemme olla yhtä lailla toiminnan laatua tai luonnetta kuvaavia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa yritysköön ohella oikean ja riittävän kuvan muodostumiseen ja arviointiin – ja ehkä myös toiminnassa ja tilintarkastuksessa esiintyviin riskeihin. Lisäksi otteessa mainitun KILAn lausunnon ei nähdäksemme pitäisi olla suoraan lain perustana, koska lain tulisi pikemminkin olla perustana KILAn lausunnoille. Toki kirjanpitolaissa sanotaan, että kirjanpitovelvollisen on noudatettava hyvää kirjanpitotapaa, ja KILAn lausunnot kuuluvat hyvään kirjanpitotapaan. Muun sääntelyn osalta IAS 1:n olennaisuuden määrittely antaa kansainvälistä vertailupohjaa siitä, mitä toiminnan laatu ja laajuus voisivat tarkoittaa:

Information is material if omitting, misstating or obscuring it could reasonably be expected to influence decisions that the primary users of general purpose financial reports make on the basis of those reports, which provide financial information about a specific reporting entity. In other words, materiality is an entity-specific aspect of relevance based on the nature or magnitude, or both, of the items to which the information relates in the context of an individual entity's financial report. Consequently, the Board cannot specify a uniform quantitative threshold for materiality or predetermine what could be material in a particular situation.

Kyiseissä standardikohdassa mainitaan mm. käsite 'nature or magnitude or both', jonka voidaan ymmärtää vastaavan toiminnan luonnetta tai laajuutta tai molempia. Lisäksi edellä puhutaan kontekstista, mikä viittaa tilannekohtaiseen harkintaan. Näin suomalainen kirjanpitolaki edustaa anglo-amerikkalaista, IFRS:n mukaista ajattelua monin tavoin, ja 'toiminnan laatu ja laajuus' voivat olla hyviä tarkastelukohteita ja lisätä joustavuutta ja vertailukelpoisuutta, mutta tarkkaan ottaen sanapari 'laatu ja laajuus' ei suoraan nouse tilinpäätösdirektiivistä eikä IFRS:stä.

---

³⁶ HE 89/2015.

6 Lopuksi

On tärkeää, että tilinpäätökseen voi luottaa. Pienen perheyriyksen ja listautuneen rahoituslaitoksen tilinpäätöksillä on kuitenkin hyvin erilaisia tavoitteita ja erilaisia käyttäjiä. Kirjanpitolakia uudistettiin pitäen silmällä sitä, että tilinpäätös olisi luotettava kaikilla yrityksillä, kaikissa olosuhteissa, mikä tekee kirjanpitolain kehittämisen haasteelliseksi. Oikea ja riittävä kuva kaiken yli menevänä periaatteena on tärkeä, koska sen noudattamisen pitäisi poissulkea, ainakin teoriassa, tilinpäätöksen virheet ja puutteelliset tiedot. Olennaisuus on tärkeä periaate, ja se on kirjanpitolaisissa nyt suuressa roolissa. Vaikka ratkaisut eivät aina saisi aikaan toimintaa ja vaikuttaisi päätöksentekoon, kohtuullinen odotus päätöksentekovaihtuksista voi silti löytyä, kuten olennaisuusperiaatteessa määritellään. Tilinpäätösinformaation laadulla on merkitystä myös pienille ja keskiuurille yrityksille, koska esimerkiksi huonolaatuinen tilinpäätösinformaatio voi johtaa suurempiin rahoituskustannuksiin.³⁷ Listayhtiön tilinpäätösinformaatiossa olennaisuus on erilaista. Toiminnan laatu ja laajuus lisäperiaatteena oikeassa ja riittävässä kuvassa tuo esiin sen, että on kaikenkokoisia yrityksiä, ja siksi asiaa on hyvä lähestyä aina yhteisökohtaisesti. KILA soveltanee toiminnan laadun ja laajuuden periaatetta jatkossa lausunnoissaan ja yleisohjeissaan. Lisäksi katsomme, että oikeaa ja riittävä kuvaa on pohdittava myös historiallisessa valossa. Eettinen ajattelu koskien kirjanpitoa ja tilinpäätöstä on kehittynyt Suomessa useiden vuosikymmenien saatossa 1800-luvun loppupuolelta asti tähän päivään. Vuonna 2016 tehty muutos oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen oli käsitteellisesti melko radikaali ja heijastaa myös IFRS-keskusteluissa vallinneita teemoja esimerkiksi olennaisuudesta. Olennaisuus sekä toiminnan laatu ja laajuus eivät ole yksiselitteisiä tai helppoja käsitteitä sovellettaviksi, mutta ajan myötä uudistettu lainkohta täsmeytynee. Oikean ja kuvan lisämääreet tuovat siten uuden vivahteen tarkasteltavaan lainkohtaan, joka pyrkii konkreettisempaan ja kontekstin huomioivaan näkökulmaan.

---

³⁷ *Vander Bauwhede H., De Meyere, M. & Van Cauwenberge, P. (2015). Financial reporting quality and the cost of debt of SMEs. Small Business Economics, 45, s. 149–164.*